

*'Se, der står en stjerne
foran døren. Det er dig'*
**På tilbud til socialt
udsatte borgere var
coronanedlukningen
med til både at åbne
og lukke døre.**

11. marts 2020 blev borgere i Danmark bedt om at holde fysisk afstand til hinanden som følge af coronaepidemien, mens skoler og arbejdspladser lukkede ned i målet om at begrænse smitte. Men hvad betød dette for socialt udsatte borgere, som i nogle tilfælde blev afskåret fra kontakt og socialt fællesskab på varmestuen eller herberget?

AF MAJ NYGAARD-CHRISTENSEN, SIRI MØRCH PEDERSEN OG NIKOLAJ MØRK THORSEN

Maj Nygaard-Christensen er antropolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Siri Mørch Pedersen er antropolog og videnskabelig assistent ved Center for Rusmiddelforskning

Nikolaj Mørk Thorsen er antropologistuderende på Aarhus Universitet og laver feltarbejde og speciale om sociale tilbud og urbane miljøer for socialt udsatte stofbrugere

Center for Rusmiddelforskning er i gang med at lave en undersøgelse af coronanedlukningens betydning for nogle af de mest marginaliserede borgere i Danmark (1). Målgruppen i undersøgelsen er brugere af blandt andet varmetuer og herberger i Danmark, der har været påvirket af den nedsatte kapacitet under coronanedlukningen på disse tilbud. Undersøgelsen er baseret på feltobservationer og interviews før, under og efter nedlukningen i to større danske byer.

'Ikke i stedets ånd'

Det er veldokumenteret, at socialt arbejde indebærer konstante vurderinger for medarbejderne af, hvem der er berettiget til hjælp, og af, hvilken type af hjælp der er mest passende i hvert enkelt tilfælde. Beslutningsprocesserne for de såkaldte frontmedarbejdere – fx det personale i det sociale system, der møder og hjælper udsatte borgere i hverdagen – beskrives i forskningslitteraturen under betegnelsen 'discretion', på dansk oversat til 'skøn' (2). Skøn henviser til den individuelle medarbejders vurdering af, hvilken type af respons er mest passende til en given borger, og til de dilemmaer, der kan opstå i denne beslutningsproces. Skønnet er illustrativt blevet beskrevet som 'det hul i en doughnut, der kun eksisterer i kraft af dets omgivende bælte af restriktioner' (3). Dette beskriver, hvordan arbejdet med socialt udsatte borgere rummer en vis fleksibilitet i forhold til individuelle vurderinger, men inden for en omgivende ramme af lovgivning og retningslinjer.

Nedlukningen medførte en markant reorganisering af rammerne for, hvordan sociale indsatser kunne benyttes. Brugere af varmetuer, væresteder og herberger beskrives ofte under samlebetegnelsen 'socialt udsatte borgere', men er en målgruppe præget af unikke problemstillinger, der ofte er både komplekse og skiftende. De nye regler medførte, at skel mellem forskellige brugere

blev trukket skarpere op i forhold til beslutninger om, hvem der måtte komme ind. Nedlukningen medførte nemlig, at kun brugere uden egen bolig måtte gøre brug af eksempelvis varmetuer, indtil den gradvise genåbning.

Det at måtte afvise brugere blev omtalt af flere medarbejdere, som deltog i undersøgelsen, som noget af det værste ved nedlukningen: *"Det er slet ikke i stedets ånd!"*, kommenterede én. Men hvordan har disse ændringer påvirket brugerne?

En (næsten) lukket dør

'Se, der står en stjerne foran døren. Det er dig'. Sådan har en bruger skrevet ved indgangen til en varmetue med hvide bogstaver, der efterhånden er lidt udviskede. **En mand refererede i en samtale til teksten og fortalte om nedlukningen, at det nu "er som at blive mødt af en fængselsdør, når man kommer og ringer på"**. Kommentaren var ikke ment som en egentlig kritik af håndteringen af nedlukningen, men som en beskrivelse af, hvordan han oplevede at stå ved døren og afvente, om han kunne komme ind eller ej.

At skulle afvise folk ved varmetuens dør er heller ikke noget, som de ansatte finder nemt. En af dem fortalte, at brugerne med egen bolig *"har haft det rigtig hårdt i coronatiden, det er jo dem, der ... har haft brug for at komme i vores tilbud ... hvor vi har haft en lukket dør. Og det er rigtig, rigtig svært for vores medarbejdere at lukke en dør, for det er jo ikke det, vi er her for."*

Med nedlukningen blev selve indgangen til eksempelvis varmetuen således det fysiske sted, hvor medarbejdere indimellem skulle træffe konkrete skøn om, hvem der måtte komme ind, og hvem der skulle blive ude. Trods en klar regel om at disse tilbud under coronanedlukningen var forbeholdt de boligløse, illustrerer følgende

uddrag fra vores feltobservationer, hvordan medarbejderes skønsmæssige vurdering kunne føre til en delvis lempelse af denne regel:

En mand bliver lukket ind på varmestuen og får en kop kaffe, mens han klager lidt over ikke at måtte komme helt ind. En medarbejder siger venligt til ham, at "nu er det jo kun dem uden hjem, der må komme her, desværre". Han får dog lov at blive stående ved køkkenet og småsnakke lidt, mens han skæver ind i opholdsrummet. "Det er coronaracisme", indvender han, dog uden yderligere protester, inden han igen forsvinder ud i byen.

Trods de officielle retningslinjer blev der indimellem lavet konkrete skøn af, hvorvidt en brugers behov – for mad eller kortvarig social kontakt – var så akutte, at en kortvarig undtagelse var nødvendig.

Dette var tilfældet en aften, hvor en kvinde med egen bolig ringede på herbergets dørtelefon for at få hjælp. Kvinden var alkoholpåvirket, havde tisset i bukserne og fortalte, at hun frøs, imens hun ventede på svar ved dørtelefonen. Medarbejderen lukkede kvinden ind og assisterede hende med et varmt bad og rent tøj. Bagefter forklarede hun, at hun *"simpelthen ikke kunne afvise et menneske i nød"*. Et menneske i nød skulle således opvejes med risikoen for smittespredning i svære konkrete vurderinger, medarbejderne hver dag stod overfor.

Forstærket følelse af hjemløshed

For flere brugere er skellet mellem at have bolig eller være hjemløs langt mere flydende, end de officielle retningslinjer indikerede. Således fortalte en mand i 50'erne med egen bolig, hvordan afvisningen i døren ved varmestue og herberg gjorde, at hele hans sociale omgang med andre blev taget fra ham:

"Jeg er hjemløs, selvom jeg har en bolig, fordi jeg kan ikke lide at være der. Jeg gider ikke at være der mere end højst nødvendigt... Jeg synes, det er trist at bo alene," forklarede han under et interview.

For ham blev følelsen af at være hjemløs således forstærket under nedlukningen, fordi han blev afskåret fra den sociale kontakt, han normalt fik dækket på sit vanlige sociale tilbud.

En ældre kvinde, som er kommet i over 20 år på det samme værested, selvom hun har sin egen lejlighed, blev ligeledes afskåret fra dette under

nedlukningen, selv om hun fik mulighed for at hente en paptallerken med mad ved måltiderne. Om denne ordning fortalte hun:

"... jeg kommer ikke kun, fordi jeg er sulten; jeg kommer for det sociale, fordi jeg er alene, ikk'?" Også fordi så er det rart at spise sammen med nogen. Så, der var jeg lidt mopset, så blev jeg væk et par dage (...) Man skulle bare vente uden for, så kom de med en paptallerken. Der tænkte jeg også, at nu var de fandeme lige strenge nok (...) De ku' sgu da i det mindste sige 'kom lige ind og stå og vent lidt', mens de står og hælder maden op, ikk'?' Så man ikke skulle stå ude på trappen som en anden tigger. Det var ydmygende."

Opdelingen mellem hjemløse og dem med egen bolig, som blev nødvendiggjort af nedlukningen, svarer således ikke nødvendigvis til brugernes egne oplevelser af de behov, der gør, at de opsøger disse tilbud.

Ind og ud af hjemløshed

For nogle af de mennesker, vi har talt med, har coronanedlukningen dog åbnet nye døre og fået nogle til rent bogstaveligt at skifte gaden ud med et værelse på et herberg. Det gælder eksempelvis en kvinde i slutningen af 40'erne, der har levet et langt liv på gaden med hjemløshed og langvarigt stof- og alkoholforbrug. Den nye ro, der indfandt sig på grund af nedlukningen, gjorde, at hun nu kunne flytte ind på et værelse på et herberg, hun før havde boet på, men dengang ikke kunne holde ud at være på pga. larm og uro. Et af de mange tiltag, det pågældende herberg indførte, var nemlig, at der ikke længere måtte komme gæster i huset. Kvinden fortalte således om tiden før og efter corona:

"[før] var jeg flyttet herfra, fordi jeg ikke kunne holde huset ud, hvor at efter ... der har været den corona-lukning, er det meget mere behageligt at være i det her hus. Før, der – vores køkken det var fyldt med folk, som så stopper hele tiden, og det bankede på døren hvert andet minut... Og folk råber og skriger. Det er der ikke noget af mere. Så det er blevet så behageligt at bo i huset."

Forbuddet mod gæster på flere herberger var for kvinden ovenfor medvirkende til vejen væk fra gadelivet, men har for andre været vejen ud i hjemløshed. En anden kvinde fortalte således, at hun var blevet smidt ud af sit herbergsværelse, fordi hun havde gæster under nedlukningen. Da vi mødte hende i juni 2020, havde hun været

'Se, der står en stjerne foran døren. Det er dig' Foto: Nikolaj Mørk Thorsen

hjemløs i tre måneder. En af hendes største udfordringer var manglen på adgang til toiletter på cafeer og hoteller såvel som offentlige. Hun fortalte om ydmygelsen ved at forrette sin nødtørft i buske rundt omkring eller skifte menstruationsbind uden mulighed for privatliv. "Hvad kan man gøre?" sagde hun fortvivlet til os og ytrede ønske om, at der bliver stillet containere med toiletter op til hjemløse, hvis der skulle komme en ny bølge af Covid-19.

Foreningen Hus Forbi og vandrehjemskæden Danhostel lavede i starten af nedlukningen et samarbejde, hvor hjemløse Hus Forbi-sælgere omkostningsfrit kunne indlogeres på eget værelse på vandrehjem i større byer landet over. En medarbejder på en af Danhostels afdelinger forklarede, at sælgerne blev behandlet efter samme regler som andre gæster, dog uden at måtte få besøgende på værelserne. Vi mødte en af Hus Forbi-sælgere på Danhostel, hvor han efterhånden havde fået pakket lidt ud af de store tasker og indrettet værelset:

"Det har været dejligt at ligge i en seng og sove, og kunne tage et bad, når man vil. Alle de der ting, som man ikke kunne før..."

Ved sengen står tre flasker vodka, små juicebrikker og et tårn stablede cigaretpakker. Han fortalte videre:

"Jeg tror ikke, der er nogen, der synes, at et liv på gaden er sjovt. Det er svært at lade være med at misbruge, når man er på gaden. Hvordan vil du holde varmen om natten? Så er det vodka. Jeg var helt oppe på fem flasker om dagen på et tidspunkt. ... Før jeg kom her, så drak jeg nok halvanden flaske i hvert fald. Så det er da egentlig helt pænt, at jeg har fået kørt lidt ned. Det er, fordi der er ro, ikke? Og vi må jo ikke sådan besøge hinanden på værelserne pga. det corona-værk, så man sidder jo lidt alene med tingene. Pludselig kan man se fjernsyn. Jeg har Netflix og hele lortet! Jeg er jo ikke vant til at se fjernsyn, og jeg kan godt lide at se film, så om aftenen så ser jeg en film, måske to... Der er meget ro her, det er dejligt."

Nedlukningen som mulighedsrum

Lokale rusmiddelbehandlingstilbud blev også nødt til at gentænke deres praksis for at mindske smitterisikoen, samtidig med at behandlingsgarantien skulle opretholdes. Det medførte ét sted, at metadonbehandlingen rykkede ud på gaden og til herberger og væresteder for at møde

stofbrugerne, i stedet for at de skulle troppe op på et behandlingscenter og risikere at indgå i nye smittekæder. En sådan opsøgende substitutionsbehandling er ofte blevet efterspurgt af både brugere såvel som af medarbejdere på stofområdet. En af brugerne fortalte således om det at være startet op i metadonbehandling gennem det opsøgende team:

"Jeg nyder, at vores "don" [metadon] den kommer til huset. [Sundhedspersonalet fra rusmiddelcentret] er her en halv time (...) de har sådan en stak her med poser, der skal udleveres, og den er tom, hver gang de går. (...) man kunne ikke komme op på center, og så var det en fordel, at de ville komme her og starte folk op (...) Også for at man ikke skulle gå ud og skaffe penge til det selv, ikke? (...) det er jo genialt. Så nu får jeg min medicin hver dag."

Også personalet engageret i denne indsats oplevede, at dette tiltag gjorde det muligt for de aller mest udsatte stofbrugere at få den substitutionsbehandling, de lovgivningsmæssigt har ret til. Og som en afledt sundhedsmæssig effekt fortalte en medarbejder, at når borgerne står op om morgenen til udlevering af metadon på herberget, får de også spist morgenmad, hvilket ellers sjældent sker.

Et værested – et sted at være

Som indikeret ovenfor handlede krisen ikke kun om øgede restriktioner i forhold til tilbud til socialt udsatte borgere, men i nogle tilfælde også om et andet mulighedsrum. Fortællingerne her er kun et lille udpluk af de vidt forskellige erfaringer med nedlukningen, som brugere af og medarbejdere på sociale indsatser har gjort sig. **De viser dog, at hvor nogle brugere har fået mere stabilitet og ro under krisen, har nedlukningen også forstærket eksisterende sårbarheder blandt udsatte borgere.** Særligt har de ulige muligheder for adgang til tilbud været fremtrædende i brugerfortællinger om nedlukningen, som en besøgende på et suppekøkken berettede om brugerne med egen bolig: "Vi mangler et værested – et sted at være."

Forskningsprojektet, som denne artikel handler om, vil fremadrettet fortsætte undersøgelsen af de erfaringer, medarbejdere og brugere på indsatsområder og tilbud til socialt udsatte borgere har gjort sig under nedlukningen. Videre resultater fra undersøgelsen vil blandt andet kunne findes på Center for Rusmiddelforskningens hjemmeside.

Udsatte får tilbudt antistoftest. Foto: Nikolaj Mørk Thorsen

Dør til varместue. Foto: Nikolaj Mørk Thorsen

Referencer:

(1) Projektet "Covid-19 Lockdown Responses among Socially Marginalized Citizens: Social Distancing in Networks of Accelerated Intimacy" er støttet af Danmarks Frie Forskningsfond – sagsnummer 0213-00062B.

(2) Lipsky, M. (2010). Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public service. Russell Sage Foundation.

(3) Dworkin, R. (1977) Taking Rights Seriously. Cambridge, Mass.: Harvard University Press

OBS. Enkelte detaljer vedrørende personer eller steder kan være slørede af hensyn til undersøgelsesdeltagerne

